

Özet

Dilin Tarihî Gelişimi

- Duygu, düşünce ve dileklerimiz -her ne iletmek istiyorsak- anlatmaya, aktarmaya yarayan, başlangıcı bilinmeyen zamanlarda atılmış, doğal seslerden örülmüş, kendine özgü kuralları olan, canlı, sosyal bir araçtır dil.
- 1. Dil, doğal bir olgudur, kendiliğinden oluşmuştur.
- 2. Ne zaman, nasıl, nerede doğduğu sorularının kesin bir karşılığı yoktur.
- 3. Seslerden oluşturulmuş bir araçtır. Farklı yapıları diller olsa da hepsi sese dayalıdır.
- 4. Canlıdır. Sürekli değişim, gelişim gösterir. Her canlı gibi yaşar ve ölür.
- 5. Sosyal bir araçtır. İnsanın olmadığı bir yerde dilin varlığından söz edilemez.
- 6. İnsanın dünyadaki yerini ve değerini belirlemede etkindir. Düşüncenin aynasıdır. Ulusal varlığın temelidir.
- Dil üzerindeki bilimsel çalışmaların tarihi çok eskidir.
- Hindistan'da yaşamış Sanskrit dil bilimci Panini'nin yazdığı dilbilgisi koşukları İÖ IV – V. yy. olarak tarihlenir.
- Eski Yunan'da Heraklitos ve Demokritos (İÖ 5. yüzyıl) bilim dalı alanında çalışmışlardır.
- Romalılarda Donatus, Varro bu konuda çalışmaları bilinen öğretmenlerdir.
- 19 ve 20. yüzyıl dil çalışmalarının iyice hızlandığı zamanlardır.

Konuşmanın Saptanması

- Doğal akış içinde sözcüklerin doğması, cümlelerle anlatımın başlamasından çok sonra, insanoğlu duygu, düşünce ve isteklerini uzaktakilere ya da geleceğe duyurma gereğini hissetti.
- Yontma Taş Çağı'nda kimi çizgilerin ve resim taslaklarının oluşturulması, yazı düşüncesinin başlangıcı kabul edilir.
- Bu anlatım yolunun Mısır'da çok geliştiğini görürüz. Taşa, tahtaya, deriye, dayanıklı yaprağa çizilen bu resim yazıya "hiyeroglif" denmektedir. Bu sözcük "kutsal yazı" anlamına gelir. İÖ 4 bin yıllarından İS 4. yüzyıla kadar kullanılmıştır.
- Çin ve Japon yazıları da bir çeşit resim yazıdır. Çin sözlüğünde 200.000 şekil vardır.
- Güney Amerika'da İnkalar, Kipu denilen bir düğüm yazı kullanmışlardır.
- Mezopotamya ve Anadolu'da çivi yazıları vardır.

Özet

Sonuç olarak dil, işitme imgelerinin tümünü kapsar, yazı bunların biçimlendirilmesidir.

Türkçenin Önemli Sözlükleri

- Dilimiz farklı lehçeleri bulunan ve dünyanın en fazla konuşulan dillerinden biri olmanın yanı sıra farklı kültürlerin etkisinde gelişmiş ve farklı kültürleri ve dilleri de etkilemiştir.
- Tarihî sözlüklerimiz denince akla öncelikle “Dîvânü Lügati't-Türk” gelir. Dîvânü Lügati't-Türk yalnızca bir sözlük değil, Türkçenin zenginliğini işleyen folklorik bir kültür hazinesidir.

Dîvânü Lügati't-Türk - Kaşgarlı Mahmud

- Kaşgarlı Mahmud Türk sözlükçülüğünün kurucusudur.
- Türkçenin bilinen ilk sözlüğünü yazmıştır.
- 8000 dolayında Türkçe kelimenin Arapça karşılıklarını içerir.
- Türklerin yaşantısına, gelenek-göreneklerine ilişkin bilgiler de verir.
- Eser, 1072-1074 yılları arasında kaleme alınmıştır.

Müntahabât-ı Lügât-i Osmaniyye - James William Redhouse

- James W. Redhouse bir İngiliz olmasına rağmen sözlükçülük tarihimiz açısından önemli bir isimdir. İstanbul'da Bahriye'de İngilizce öğretmenliği ve Hariciyede mütercimlik yapmıştır. İngilizce, Fransızca, Türkçe, Arapça ve Farsça bilir.
- 1842'de Müntehabât-ı Türkiyye, 1852'de Müntehabât-ı Lügât-i Osmaniyye adıyla basılan sözlükte 25.658 Arapça ve Farsça kökenli sözcük bulunmaktadır.

Kamus-ı Türkî - Şemseddin Sami

- Türkçeden Türkçeye hazırlanan sözlükler içerisinde adında “Türk” ibaresi bulunan ilk sözlüktür.
- 1901 yılında yayımlanmıştır. Türkçe asıllı kelimeler ve dilimize geçen diğer kelimeler açıklanmış, etimolojik bilgiler verilmiş, örnek cümleler kullanılmıştır.

Muhakemetü'l Lugateyn - Ali Şîr Nevâyî (1498)

- Farsça ve Türkçeyi karşılaştıran sözlükte 100 kadar Türkçe sözcüğün Farsça karşılıkları yer alır.

Özet

- Türk Dil Kurumu tarafından 1962-1979 yılları arasında 11 ciltlik **Derleme Sözlüğü** yayımlanmıştır. Anadolu ağızlarındaki sözcükler derlenerek anlamlarıyla birlikte verilmiştir.
- 17. Türk Dil Kurumunun 1965 yılından 1977 yılına sekiz cilt olarak yayımladığı XIII. yüzyıldan beri Türkiye Türkçesiyle yazılmış kitaplardan toplanan tanıklarıyla **Tarama Sözlüğü** bir veri tabanında toplanarak kullanıma sunulmuştur. Sözlere ait örnek cümleler özgün biçimleriyle resim olarak verilmiştir.
- Türkçenin bütün söz varlığını bir araya getiren ve ortak bir veri tabanında kullanıma sunulan **Büyük Türkçe Sözlük**, yazı dilimizin söz varlığının yanı sıra bütün bilim, sanat ve spor terimlerini, yer adlarımızı, kişi adlarımızı, bölge ağızlarımızdaki ve kaynaklarımızdaki sözcükleri, deyimleri içermektedir. Büyük Türkçe Sözlük'te söz, deyim, terim ve ad olmak üzere toplam 616.767 söz varlığı bulunmaktadır.
- **Güncel Türkçe Sözlük**, www.tdk.gov.tr adresinde bulunan internet tabanlı bir sözlüktür. Dilde yapılan değişimler hemen bu sözlüğe yansıtıldığı için sürekli günceldir.